

Öğrenim Hayatı

Selanik'teki Öğrenimi

Manastır Askerî İdadisindeki Öğrenimi

Harbiyedeki Öğrenimi

Harp Akademisindeki Öğrenimi

Kaynaklar

Selanik'teki Öğrenimi

Mustafa Kemal, annesinin ısrarı sonucu önce Mahalle Mektebine başlamış, kısa bir süre sonra da Şemsi Efendi'nin yeni metotlarla eğitim öğretim yaptığı özel okula devam etmiştir.

Ali Rıza Efendi'nin vefatı (28 Kasım 1893) sonrası, Zübeyde Hanım'ın çocukları ile birlikte kardeşinin Lankaza'daki çiftliğine gidişi, Mustafa'nın öğrenim hayatına bir ara vermesine neden olmuştur.

Altı ay kadar süren çiftlik yaşamından sonra Selanik'e gelen Mustafa, Mülkiye Rüştiyesine (ortaokulu) başlamıştır. Burada, matematik öğretmeni Hüseyin Efendi'nin, sınıftaki bir olay nedeniyle Mustafa'yı dövmesi üzerine, Mustafa büyük annesi Ayşe Hanım tarafından okuldan alınmıştır.

Çocukluğundan itibaren askerliğe büyük bir ilgi duyan Mustafa, asker olmak istiyordu. Hatıralarında kendisinin anlattıklarına göre, üniformalı olarak Askerî Rüştiyeye giden komşularından Kadri Bey'in oğlu Ahmet ve sokaklarda gördüğü üniformalı subaylar onun askerlikle ilgili heveslerini kamçulamıştır. Nihayet asker olmasını istemeyen annesine haber vermeden Selanik Askerî Rüştiyesinin sınavlarına girerek başarılı olmuştur. Daha önceden dört yıl olarak eğitim yapan askerî rüştiyelerin o yıl birinci sınıflarının lâğvedilerek üç yıla indirilmesi üzerine Mustafa, Nisan 1894'te Selanik Askerî Rüştiyesinin ikinci sınıfından öğrenimine başlamıştır.

Bu dönemde sivil ortaokullar çekiciliği az olan okullardı. Askerî rüştiyeler ise Türkçeye daha çok önem vermekte, yabancı dile iki yıl erken başlamaktaydılar. Fransızca, ders olarak okutulmaktaydı. Bu okullarda spor salonları da bulunmaktaydı. Sivil rüştiyeler ise bu imkânlarla sahip değildi. Yine askerî rüştiyelerde öğrenciler, yetenekleri ve durumlarına göre yükselebiliyorlardı. Tüm bunların yanı sıra bu okulları bitirenler, orduya girdiklerinde, geniş Osmanlı İmparatorluğu'nun uzak köşelerindeki insanların yaşayışlarını görüp öğrenme fırsatını bulabiliyorlardı. Bu sivil okul mezunlarının kolay kolay elde edemedikleri bir başka imkândı.

Selanik Askerî Rüştiyesi, Mithat Paşa Caddesi'nde, yeni ve oldukça güzel bir binaya sahip bulunan, düzenli ve disiplinli bir okuldu. Dersleri ihtisas esasına göre okutan ve çoğunluğunu subaylar teşkil eden bir öğretim ve yönetim kadrosuna sahipti. İlk gençlik çağındaki iki yüz civarında üniformalı subay adayı, tam bir disiplin içinde ortaöğrenimle birlikte ilk askerlik eğitimlerini de burada görmekte idiler. Mustafa, çok kısa sürede öğretmenlerin ve komutanlarının dikkatlerini çeken seçkin bir öğrenci olarak kendisini çevresine tanıttı. Kendi hatıralarında anlattığına göre Mustafa, Rüştiyede matematik dersine merak sarmış; bu derste sınıfın "müzakerecileri" arasına girmişti. Çok sevdiği bu dersin öğretmeni Yüzbaşı Üsküplü Mustafa Sabri Bey (Harp Okulu 1297/1882 yılı mezunlarından), onun yetenek, yaratıcılık ve olgunluğunu teşhis ederek, ona "Kemal" adını vermiştir. Böylece, yarının ATATÜRK'ü, Mustafa Kemal olarak tarihe mal oluyordu. Mustafa Kemal, 1895 yılı sonu veya 1896 yılı Ocak ayında, on beş yaşında, Askerî Rüştiyenin kırk (veya kırk üç) kişilik olan son sınıfını, derslerden geçme tam notu olan 45 alarak (43 aldığı biri hariç) dördüncü bitirmiştir.

1895 senesi Osmanlı Devleti Askerî Okulları öğrencilerinin derslerine ait sınav sonuçlarına göre belirlenen derecelerini gösterir defterden:

Selanik Rüşdiyye-i Askeriyyesi Dördüncü Sene Şakirdânı													
Yekûn	Resim	Hatt-ı Frânsevî	İmlâ-yı Türkî	Frânsızca	Kavâid-i Osmaniyye	Târih-i İslâm	Coğrafyâ	Hendese	Usûl-i Deterî	Hesâb	Mantık	Esâmî	Sıra Nümsuru
446	20	20	45	45	45	45	45	45	45	45	45	Beher Dersin Tâ'm Nümsuru	
443	20	20	46	46	46	43	46	46	46	46	46	Mustafa Kemâl Efendi Ahmed Sübâşî	4

Manastır Askerî İdadîsi Öğrenimi ve Burada Kişiliğini Etkileyen Olaylar, İnsanlar

Manastır Askerî İdadîsi

Mustafa Kemal, Askerî Rüştiyeyi bitirirken idadî (lise) eğitimine İstanbul'da Kuleli Askerî Lisesinde devam etmek istemiştir. Fakat, vatansever bir kurmay subay olan Hasan Bey, onu bu kararından vazgeçirmiştir. Hasan Bey, birçok defa Rüştiyeye mümeyyiz olarak gelen ve sınavlarda Mustafa Kemal'i tanıyıp seven bir komutanı idi. Hasan Bey, o günlerde bir münasebetle genç öğrencisine, lise eğitimine nerede devam edeceğini sormuş ve niyetinin İstanbul'a gitmek olduğunu anlayınca da şu tavsiyede bulunmuştur: "Bundan vazgeçiniz oğlum. Manastır'a gidiniz, orada daha iyi yetişirsiniz." Mustafa Kemal, Hasan Bey'in bu tavsiyesini dinleyerek Manastır Askerî İdadîsine gitmiştir.

1896 yılı Mart ayının ortalarına kadar Selanik'te tatilini geçiren Mustafa Kemal, tatil bitiminde Selanik'ten trenle Manastır'a yolcu edilmiştir. İdadîde yatılı ve daha üstün dereceli bir okulun hayat ve öğretim şartlarına kısa sürede intibak eden genç Mustafa Kemal için artık ömrünün sonuna kadar sürecek olan aile yuvası dışındaki hayat başlamıştır. Bundan sonra ev yaşantısı sadece izin ve tatillerde kısa süreli olabilecektir. Askerlik mesleğinin meşakkatli ve zorlu özelliklerinden de kaynaklanan bu durum, biraz da onun "bağımsız yaşama" karakterine uygun düşmüştür.

Manastır Askerî İdadîsindeki sınıf arkadaşları arasında Üsküp, İşkodra, Yanya ve Manastır Askerî Rüştiyelerinden gelen öğrenciler bulunmaktadır. Bu ortam içinde çeşitli karakter, mizaç ve seviyede genç insanlarla tanışmak, anlaşmak ve onlara kendini kabul ettirmek hususunda Mustafa Kemal'in üstün vasıflarının burada da büyük bir rol oynadığı şüphesizdir.

Manastır Askerî İdadîsinde Mustafa Kemal, matematikte çok başarılı olmuş, Fransızca da ise istediği seviyeye gelememiştir. Kendi hatıralarında bunu şöyle anlatmıştır: "Askerî Rüştiyeyi ikmal ettiğim zaman, merakım epeyce ileri gitmişti. Manastır Askerî İdadîsinde riyaziye (matematik) pek kolay geldi. Bununla meşgul olmaya devam ettim. Fakat Fransızcada geri idim. Muallim benimle çok meşgul oluyor, acı ihtarlar da bulunuyordu."

Burada Mustafa Kemal'i en çok etkileyen arkadaşlarından biri olan Ömer Naci, ona edebiyat ve şiir merakı aşılamıştır. Sonradan İttihat ve Terakki Partisinin hatibi olacak olan ve genç yaşta Birinci Dünya Harbi sırasında hayatını kaybeden Ömer Naci, Bursa Askerî İdadîsinden kovularak, Manastır İdadîsine yollanmıştı. Mustafa Kemal hatıralarında şunları anlatmıştır: "O zamana kadar edebiyatla çok temasım yoktu. Merhum Ömer Naci, Bursa İdadîsinden kovulmuş, bizim sınıfa gelmişti. Daha o zaman şairdi. Benden okuyacak kitap istedi. Bütün kitaplarımı gösterdim. Hiçbirini beğenmedi. Bir arkadaşın, kitaplarımdan hiçbirini beğenmemesi gücüme gitti. Onun ilgilendiği konunun şiir ve edebiyat olduğuna o zaman muttali oldum. Onunla çalışmaya başladım. Şiir bana cazip göründü. Fakat kitabet hocası diye yeni gelen bir zat beni şiirle iştigalden men etti. „Bu tarz iştigal seni askerlikten uzaklaştırır.“ dedi. Ne var ki güzel yazmak hevesi ben de baki kaldı." Bu ikazı yapan Kitabet Öğretmeni Alay Emîni Mehmet Asım Efendi'dir. Aynı olayı Mustafa Kemal, daha sonraları Ali Fuat Paşa'ya şöyle anlatır: "Eğer kitabet hocamız imdadıma yetişmeseydi, ben de şair olup çıkacaktım. Çünkü hevesim vardı. Asım Efendi bir gün beni çağırdı: „Bak oğlum Mustafa dedi, şiiri filan bırak. Bu iş senin iyi asker olmana mani olur. Diğer hocalarınla da konuştum. Onlar da benim gibi düşünüyorlar. Sen Naci'ye bakma, o hayalperest bir çocuk. İleride belki iyi bir şair ve hatip olabilir fakat askerlik mesleğinde katiyen yükselemez." Hocamın ne kadar haklı olduğunu hadiseler ispat etti. Çok arzu ettiği hâlde Naci, Erkânıharp (kurmay) zabiti olamadı."

Bu ikaz ve yönlendirmenin ATATÜRK'ün hayatını ve kaderini doğrudan etkilediğine şüphe yoktur. Fakat, Ömer Naci'nin de Mustafa Kemal'in fikri alt yapısının oluşmasında diğer faktörlerle birlikte önemli bir rol oynadığı da kesindir. Nitekim, genç Mustafa Kemal'in dönemin vatan ve hürriyet şairi Namık Kemal ile Türkçü şairi Mehmet Emin Yurdakul'un şiirleri ile tanışmasında Ömer Naci'nin etkili olduğu bilinmektedir. İdadîde, Namık Kemal'i tanımak, duymak, onun gizlice elden ele dolaşan vatan şiirlerini bulmak, okumak işini Hatip Ömer Naci sağlamıştır. ATATÜRK, sonradan 14 Eylül 1931'de yaptığı bir konuşmada Mehmet Emin Yurdakul ile ilgili şunları söylemiştir: "...Şair Mehmet Emin Yurdakul'un ilk kez Manastır Askerî İdadîsinde öğrenciyken okuduğum „Ben bir Türk'üm, dinim, cinsim uludur." dizeleriyle başlayan manzumesinde bana ulusal benliğimin gururunu tattıran ilk anlatımı bulmuştum..."

Tarih öğretmeni Mehmet Tevfik (Bilge) Bey'in de etkisiyle, Fransız İhtilali'nin temel ilkelerinden biri olan hürriyet kavramı ile de burada tanışmıştır. Topçu Kolağası Mehmet Tevfik Bey, o dönemin tarihçilik anlayışından uzak, Türk tarihini bütün genişliği ve derinliği ile kavramış ve öğrencilerine dersini sevdirecek, esaslı tarih bilinci ve kültürü veren bir öğretmendi. Ali Fuat Cebesoy'un, "Değerli ve milliyetçi bir Türk subayıydı. Türk tarihini iyi biliyor ve öğrencilerine tarih zevkini veriyordu. ATATÜRK, Türk tarihini bütün genişliği ve derinliği ile kavramış bulunan hocasından daima saygı ile söz etmiştir. Bir gün bana „Tevfik Bey'e minnet borcum vardır. Bana yeni bir ufuk açtı." demiştir." şeklinde tanıttığı Kolağası Mehmet Tevfik Bey (1865-1945) ATATÜRK'ün derin tarih bilgisi ve bilincinin oluşmasında önemli katkısı olmuştur.

Manastır İdadîsinin ikinci sınıfına geçen Mustafa Kemal, 1897 yılının ilk günlerinde sıra iznini geçirmek üzere trenle Selanik'e dönmüştür. Mart'ın ilk günlerine kadar devam edecek izinden faydalanarak Fransızcasını kuvvetlendirmeyi düşünmüş ve 1888'de kurulmuş olan Tophane semtindeki "College Des Freres De Salle"nin (Frerler Okulu) özel kurlarına kaydını yaptırarak dersleri düzenli olarak takip etmiştir. Birinci sınıfta kendisini ikaz eden Fransızca öğretmenin acı ihtarlarına yeniden muhatap olmak istememiştir. Kendi hatıralarında, "iki, üç ay gizlice Frerler Mektebinin hususi sınıfına devam ettim. Böylece mektep derslerine nispetle fazla derecede Fransızca öğrendim." demiştir. Bu özel derslerde Mustafa Kemal'in öğretmenlerinden biri Frere

Rodriquez (1849-1941)"dir. Öğretmeninin anlatımına göre, Mustafa Kemal gayet ciddi, zeki ve çalışkan, elinde daima kitap bulunan bir gençtir. Mustafa Kemal, subay olduktan sonra da zaman zaman kendisinden ders almaya gelmiştir. Mustafa Kemal, gerçekten İdadîden başlayarak gençlik yıllarında Fransızca öğrenmeye büyük önem vermiştir. O, "Bir kurmay subay, mutlaka yabancı dil bilmelidir, bunun aksini düşünmek büyük hatadır." demiştir.

Manastır Askerî İdadîsinde Mustafa Kemal'in ilk seneye ait öğrencilik hayatı hakkında resmî bir belgeye sahip değiliz. Fakat 1897 Aralık ayında ikinci sınıftan üçüncü sınıfa geçerken yalnız, kitabet ve Fransızcadan 45 üzerinden birer not eksiği ile 44 aldığını ve 52 mevcutlu sınıfı üçüncü olarak bitirdiğini biliyoruz. Bu seneki durumunu Mustafa Kemal sonradan şöyle anlatmıştır: "İdadide iken muannidane (inatla) bir surette çalışıyordum. Sınıfta birinci, ikinci olmak için hepimizde şiddetli bir gayret vardı."

Bu çalışmanın ve başarılı bir askerî lise eğitiminin ardından Mustafa Kemal, Aralık 1898'in ilk yarısında son bulan sınavların sonucunda her dersten tam not (45 ve 20) alarak 54 mevcutlu üçüncü sınıfı ikinci olarak bitirip diplomasını almıştır. Aslında not defteri incelendiğinde görülmektedir ki sınıfın iki birincisi vardır. Listede birinci gösterilen Selanikli Ahmet Tevfik Efendi ile ikinci sırada yer alan Mustafa Kemal'in notları aynıdır. Her ikisi de "beher dersin tam numarası" olan 420 toplam not ile mezun olmuşlardır.

The image shows a historical document, likely a diploma or certificate, with a decorative border and a central emblem. The text is in Ottoman Turkish. The title at the top is "Mekteb-i Askerî-i Manastır" (Manastır Military School). Below the title, there is a list of names and scores. The names are written in Ottoman Turkish, and the scores are written in Arabic numerals. The document is framed by a decorative border.

Adı	Notu
İsmail Paşa	420
Mustafa Kemal	420
...	...

1898 senesi Osmanlı Devleti Askerî Okulları öğrencilerinin derslerine ait sınav sonuçlarına göre belirlenen derecelerini gösterir defterden:

Manâsır'da Kâin Mekteb-i İdadî-i Şâhâne													
Uçuncü Sene Şâkirdânı													
Yekûn	Cirriâsîfik	Tarîhîna	Resim	Fransızca	Akâid	Manîk	Kitâbet	Târîh-i Osmani	Târîh-i Umûmî	Kozmoğrafya	Mâkne	Esâmî	Sıra Nûmrosu
420	20	20	20	45	45	45	45	45	45	45	45	Beher Dersin Tâin Nûmrosu	
420	20	20	20	45	45	45	45	45	45	45	45	Mustafa Kemâl Efendi Selânik	2

Harbiye Öğrenimi ve Burada Kişiliğini Etkileyen Olaylar, İnsanlar

Harp Okulu - İstanbul

1898 yılı Aralık ayının ortalarından, 1899 yılının Mart ayı ortalarına kadar Selanik'te tatilini geçiren Mustafa Kemal, İstanbul Pangalrı'daki Harbiye Mektebinde yüksek öğrenimine devam etmek için Selanik'ten vapura binmiş ve İstanbul'a, payitahta hareket etmiştir. Birikimi ile yeni bir hayata atılacağı, kişiliği ve düşüncelerinin daha da olgunlaşacağı Harp Okuluna girişi (duhulü) 1 Mart 1315/13 Mart 1899, apolet numarası 1283'tür. Harbiyeli Mustafa Kemal, buradaki "1315 Duhullülere Mahsus Künye Defteri"ne "Selanik'te Koca Kasım Paşa Mahallesi Gümrük memurlarından Müteveffa Ali Rıza Efendi'nin mahdumu uzun boylu, beyaz benizli Mustafa Kemal Efendi Selanik 96" olarak, 1282 Selanikli Ahmet Tevfik Efendi (96) ile 1284 Manastırlı Recep Fahri Efendi (95) arasına kaydedilmiştir.

Mustafa Kemal'in Harbiyedeki arkadaşları öncelikle Manastır İdadisinden gelenler olmuştur. Bunların arasında, Ahmet Tevfik ilk sırayı almaktadır. Çocukluk arkadaşı, Rüştüye ve İdadide de birlikte okuduğu Mustafa Nuri (Conker), Lütfi Müfit (Özdeş), Ali Fuat (Cebesoy), Arif (Ayıcı), Hayri (Tırnovacık), Kâzım (Karabekir), Ömer Naci, İsmail Hakkı (Pars), Kâzım (İnanç), Kâzım (Özalp), Ali Fethi (Okyar), onu takip eden arkadaşlarıydı. Bunların bazıları kendi devresi, bazıları da kendisinden önce veya sonraki devrenin öğrencileri idi.

Mustafa Kemal Harbiyede öğretime başladığı sırada, okul komutanı 24 yıl (1884-1908) bu kutsal yuvaya komutanlık yapmış olan Mustafa Zeki Paşa; öğretim başkanı, o zamanki ismi ile "ders nazırı", daha sonra Çanakkale'de kendisine kolordu komutanlığı yapacak olan Esat Paşa idi.

Mustafa Kemal'in Harp Okulundaki öğretmenleri arasında, onun kişiliğini etkileyen ve onu hayata hazırlayan çok değerli öğretmenleri olduğunu görüyoruz. Bunlar arasında sonradan İstanbul Üniversitesi'nde profesör olan, Türk Tarih Kurumu kurucu üyesi ve milletvekili olan Fransızca öğretmeni Necip Asım (Yazıksız) Bey (1861-1935), Talim Öğretmeni Rahmi Paşa ve onun maiyetindeki Binbaşı Fazıl Bey, sonra korgeneral ve milletvekili olan Yüzbaşı Naci (İldeniz) Bey ve Teğmen Osman Efendi bulunuyordu.

Ali Fuat Cebesoy öğretmenleri hakkında şunları anlatmıştır: “Hocalarımızdan memnunduk. Talim öğretmenlerimizin başında öğrenimini Almanya’da yapmış olan Rahmi Paşa bulunuyordu. Maiyetinde Birinci Dünya Savaşı’nda ölen, hünkâr yaverlerinden Binbaşı Fazıl Bey, Yüzbaşı Naci (Rahmetli Korgeneral ve Milletvekili Naci Eldeniz) ve Teğmen Erzurumlu Osman Efendi vardı. Osman Efendi talim yaptırırken: “Birinci mangadan sağdan itibaren beş kişi kop da gel!” diye bizleri çağırırdı. Bundan dolayı kendisine Kopdagel adını vermiştik. Daha sonra bu lakabı kendisi de beğenmiş olacak ki soyadı olarak almıştır.

“Mustafa Kemal en ziyade Yüzbaşı Naci Bey’i sayar ve severdi. Hatırımda yanlış kalmadıysa Manastır’dan tanışıyorlardı. Bu saygı ölünceye kadar devam etti. Çok yıllar önce Naci Paşa kolordu kumandanıyken bir münasebetle ATATÜRK’ü ziyaret etmişti. Ben de oradaydım. Kendisine çok itibar etti. „Buyurunuz hocam.“ diye yer gösterdi ve sonra bana döndü: „Naci Paşa Hazretlerinin“ dedi, „İkimizin üzerinde de emeği vardır.“ Ben, okula geldikten on beş gün kadar sonra ders nazırlığına Yanyalı Esat Paşa atandı. O zaman rütbesi albaydı. Taşkentli Mehmet Kaçın’ın sülalesinden olan Esat Paşa vatanperver ve bilgili bir askerdi. Harp Okulunda ve Harp Akademisinde birçok ıslahat yapmıştır. Bu kişi Balkan Savaşı’nda Yanya Savunması’nda benim kumandanımdı. Onun kolordusunun kurmay başkanlığını yaptım, yine onun emri altında 23’üncü Tümen Kumandan Vekili olarak Pasita ve Pizani mevkiilerini müdafaa ettim. Yaralandığım zaman çok üzül müştü.”

“Esat Paşa, Çanakkale Savaşları’nda ATATÜRK’e de kumandanlık etmiştir. ATATÜRK’ün meşhur 19’uncu Tümeni Esat Paşa’nın kumandasındaki 3’üncü Kolordunun kuruluşu içindeydi.”

Mustafa Kemal Harp Okulu 1’inci sınıfında, 635 mevcutlu piyade sınıfında bütün derslerden 484 not almış ve 9’uncu olarak ikinci sınıfa geçmiştir. 2’nci sınıfta 420 arkadaşı arasında toplam 522 not alarak ve 11’inci olarak üçüncü sınıfa geçmiştir. 3’üncü sınıfta ise 459 arkadaşı arasında üç yıllık notlarının toplamı üzerinden Harp Okulunu 8’inci olarak bitirmiştir.

Okul arkadaşlarının anlattıklarından Harbiyeli Mustafa Kemal’in, bu dönemde hem Fransızcasını geliştirdiği hem de memleket meseleleri üzerindeki düşüncelerinin daha da olgunlaştığı görülmektedir. Onun nasıl bir öğrenci olduğunu ve ileriye dönük hangi düşüncelere sahip olduğunu göstermek için harbiye öğrenciliği ile ilgili bazı anıları buraya aynen alıyoruz.

En samimî arkadaşlarından Lütfi Müfit (Özdeş)’e göre Harbiyeli Mustafa Kemal:

“Daha o zaman mektepte iken şuarsuz, düşüncesiz kötü bir idareye karşı vicdan ve ruhundan fıskıran inkılapçı düşünceleri bilhassa kayda şayandır. Her okuduğu ders, her mütalaa ettiği ilim ve fenni dikkatle tahlil ederek neticeyi alırdı. Bütün talebe arkadaşlarının ders müşküllerini makul ve mukni cevaplarla izah ederdi. Erkânıharbiyede mesleğe ait ihtisas derslerinde en iyi notu Büyük Şef almıştır.” Lütfi Müfit Bey, Gazi Hazretlerinin istibdat devrinde mektepteki hatıralarını anlatırken onun gazete çıkararak talebe arkadaşlarını tenvir ettiğini kaydetmiş ve şöyle devam etmişti:

“Büyük Şef, şuarsuz idareden o derece ıstırap duymuştu ki daha mektepte iken o zamanki idareye karşı arkadaşları ile hasbihâller, tenkitlere başlamış ve hatta büyük tehlikelere rağmen haftada bir iki defa gizli olarak gazete bile çıkarmışlardır.

Daha o zaman evlâdı bulunduğu asil Türk milletine ileride ne büyük hizmetler yapmaya namzet olduğunu pek güzel anlatıyordu. Onun her hâline olduğu gibi dürüst düşüncelerine meftun olan ve candan inanan arkadaşları o büyük adamın etrafına toplanmışlardı.”

Hayri Paşa (Tırnovacık), Gazeteci Naci Sadullah'a anlatmıştır: "...Gazi Hazretleri sınıfın en zeki talebesiydi. Hâllerinden, yaşlarından umulmayan bir olgunluk vardı. Çok kuvvetli bir ikna kabiliyetine sahipti; herhangi kavgaya tek defa olsun karıştığını hatırlamıyorum."

"Mekteplerde, intikal kabiliyetinin ve zekâlarının kıtlığını, zorlamalarla telafiye çalışan bedbaht talebeler vardır. Bu zorlamalardan müstağni olan Gazi Hazretlerinin kitaplar üzerinde mütemadiyen kafa patlatan ezberciler gibi de çalıştığını hatırlamıyorum. Bilhassa merak ettikleri derslerle fazla meşgul olurlardı. Riyaziye (matematik) ve edebiyata karşı fazla düşkünlüğü vardı. En çok okudukları Tefik Fikret'in bilhassa 'Sis' manzumesini beğenirlerdi. Namık Kemal'i, Abdülhak Hamit'i okumaktan da zevk duyarlardı.

Harbiyeli Mustafa Kemal okul arkadaşları ile birlikte 1900, 1901-İstanbul

En fazla meşgul oldukları şeylerden biri de zamanın felsefesi ve fikrî cereyanları idi. Toplumun henüz halledilmemiş davalarıyla dimağlarını meşgul ederlerdi."

"Sınıftaki durumu, davranışları nasıldı?"

"Gazi Hazretleri, sınıfımızın en yakışıklı, en şık, en temiz giyinen talebesiydi. Kendisi, muasır hayatın İstanbul'dan evvel yer bulduğu Selanik'te buldukları için cemiyetin ince muaşeret kaidelerine hepimizden fazla vakıftı."

"Sınıfta en fazla kimlerle konuşurlardı paşam?"

"Manastır İdadisinden kendileriyle beraber gelen Tefik Bey'le, ki bu kıymetli arkadaşı mektepten mezun olduğu zaman kaybettik.

Sonra şimdi Kırşehir mebusu bulunan Müfit Bey de samimî dostlarındandı..."

Harp Okulunda Mustafa Kemal'den bir devre önce olan (1900-Piyade-2) fakat, okulu bitirdiğinde bir sene tebdili hava raporu alarak memleketine giden ve Harp Akademisine bir yıl sonra başlayan Asım Gündüz, orada Mustafa Kemal ile birlikte aynı sınıfları okumuştur. Anılarında Harbiyeli Mustafa Kemal'i şöyle anlatmaktadır:

“Gerek Harbiyede, gerek Harp Akademisinde bir şey dikkatimi çekmişti. Doğu illerinden ve Anadolu'dan gelen arkadaşlar, İstanbullular gibi, yalnız dersleriyle meşguldüler. Sadece Manastır İdadisinden gelen arkadaşlarımız daha çok uyanık, daha çok Batı'ya dönüktüler. Onlar derslerinin dışında memleketin meselelerini de tartışıyorlar, bu konularda fikirler ileri sürüyorlardı. Mustafa Kemal de bunlardandı.”

“Beni, Mustafa Kemal'le ilk tanıştıran eski arkadaşım Fethi Bey (Okyar) olmuştu. Mustafa Kemal, çok güzel giyinir, çok güzel konuşur, kimseyi kırmaz, terbiyeli bir çocuktur. Doğup büyüdüğü Selanik'in Batı'yla daha çok bağlantılı bulunması sebebiyle olacak, dikkati çeken fikirleri vardı. Etrafına topladığı arkadaşlarla cesaretle konuşuyor, onları güzel konuşmasıyla kısa zamanda tesiri altına alıyordu. Bizlerin okumadığımız birçok vatan şiirlerini sık sık tekrarlıyordu. Namık Kemal'in bütün şiirlerini bir defterde toplamıştı. Bu şiirleri kısa zamanda bütün arkadaşlar defterlerimize yazmış ve ezberlemiştik. Mustafa Kemal “Milletleri uyandıracak olan fikir adamları, devlet adamlarıdır.” diyordu. Yabancı lisanı karşı büyük bir hevesi vardı. Bu maksatla, Beyoğlu'nda bir Fransız madamına pansiyoner olmuştu. Bu Fransız kadın, Fransız Sefareti kuryeleriyle, İttihatçıların Paris'te yayınladıkları gazeteleri getiriyor ve Mustafa Kemal'e veriyordu. Fransız kadın aynı zamanda Mustafa Kemal'e Fransızca dersi veriyordu. Bizler, vatan, millet ve Türklük fikirlerini ilk defa, Harp Akademisi sıralarında ondan duymuştuk. Bizim sınıfta en iyi Fransızca bilen Ali Fuat (Cebesoy)'tı. Çünkü, Ali Fuat Fransız okulundan Harbiyeye gelmişti. Onu takiben de Mustafa Kemal iyi Fransızca bilirdi. Mustafa Kemal, Harbiyede iken her tatilde Selanik'te bir Fransız okulunun tatil kurslarına devam ederek lisanını ilerlettiğini söylerdi.”

Bütün bu anlatılardan anlaşılmalıdır ki, Harp Okulu eğitimi ve öğrenimi dönemi, Mustafa Kemal'in hem vatan, millet, Türklük fikirlerinin olgunlaşmasında hem de Batı'ya dönük çağdaşlaşma düşüncelerinin gelişmesinde önemli bir dönem olmuştur. Ayrıca bu fikirlerini arkadaşlarına da anlatması, okula bu fikirleri yaymak için bir gazete çıkarma girişiminde bulunması, onun daha o dönemde liderlik özelliklerinin gelişmeye başladığını da göstermektedir. O, yine bu dönemde özellikle ilk sınıfta İstanbul'un sosyal hayatı içinde kendisini bulmuş görünmektedir.

1901 senesi Osmanlı Devleti Askerî Okulları öğrencilerinin derslerine ait sınav sonuçlarına göre belirlenen derecelerini gösterir defterden:
Mekteb-i Harbiyye

Elibeşinci Piyâde Sınıfı																	
Piyâde Üçüncü Sene Şâkirânı																	
Uç sene de kazandıkları Nümröların Yekûn-ı Umûmîsi	Atınân veya Rûs Lisânı	Tabiiye Tahtikâtı	Taîlim Ameliyyâtı	İstihkâm Eşkâli	İstikşâfât-ı Askeriyye	Lisân-ı Frânsevî	Ma'ûmât ve Terbiyye-ı Askeriyye	Taîlim Nazarıyyâtı	Devlet-i Aliyye Ordu Teşkilâtı	Coğrafyâ-yı Askerî	Hıfz-üs-sihha-ı Askerî	Fenn-i Esliha	İstihkâmât-ı Harfe	Sumûi-ı Selâse Tabiiyesi	Beher Dersin Tâim Nümrösu	Diploma Nümrösu	Uç Sene Nihâyetinde Umûmîde Sıra Nümrösu
1635	45	20	20	20	20	45	45	45	45	45	45	45	45	45	1635	5998	8
1498	36	18	19	18	7	43	41	44	43	42	45	45	40	41	1498	5998	8

Harp Akademisi Öğrenimi ve Burada Kişiliğini Etkileyen Olaylar, İnsanlar

1845 yılında padişah Birinci Abdülmecit'in fermanı ile Harp Okulu Komutanı Emin Paşa, Fuat Paşa ve Şeyhülislam Arif Hikmet Bey'den oluşan Askerî Öğretim Kurulu, askerî okulların düzenlenmesine ilişkin olarak "Askerî liseler kurulacak, Harp Okulu dört sınıf olacak, Avrupa ordularında olduğu gibi kurmay subaylar yetiştirmek için sınıflar oluşturulacaktır." kararlarını almıştır. Alınan karar gereğince Avrupa orduları sisteminde kurmay subay yetiştirmek amacıyla, "Mekteb-i Fünûn-u Harbiye-i Şâhâne Erkân-ı Harbiye Sınıfları" adıyla Harp Okulunun 3"üncü ve 4"üncü sınıfları oluşturulmuş ve 1848 yılında Harbiye'deki binada eğitim ve öğretime başlanmıştır.

Kurmaylık, önceleri ayrı bir askerî sınıf olarak kabul edilirken, 1867 yılından itibaren piyade, süvari, topçu gibi sınıflar için kurmay subay yetiştirmek üzere programlar yeniden düzenlenmiştir.

1899'da Esat Paşa'nın Harp Okulu öğretim başkanlığına atanmasından sonra, yani Mustafa Kemal'in Harp Okulunda öğrenime başladığı sırada yeni bazı düzenlemeler yapılmıştır. O zamana kadar Harp Okulundan "Erkânıharp Sınıfları"na geçen öğrencilere "Erkânıharp" (kurmay) deniliyordu. Esat Paşa bunu değiştirmiş, "Erkânıharp namzeti" (kurmay adayı) şekline çevirmiştir. Bundan sonra Harp Akademisi öğrencileri kısaca "namzet" (aday) olarak anılmaya başlanmıştır. O zamana kadar Harp Akademisinin 15 kişiyi geçmeyen öğrenci sayısı yine Esat Paşa'nın çabalarıyla kırka kadar yükseltilmiştir. Fakat bu öğrencilerden ordunun ihtiyaç fazlası kısmına kurmaylık hakkı verilmemiş, bunlar "mümtaz" adı altında ve yüzbaşı rütbesiyle kıtalara çıkarılmışlardır.

Bu uygulamanın 1902 yılından itibaren başladığı görülmektedir. Bu yıldan itibaren Erkânıharbiye sınıflarından "çok iyi" derecede başarı sağlayanlara "kurmay", ve "iyi" derecede bitirenlere "mümtaz" unvanı verilmeye başlanmıştır. Bu usul, 1909 yılına kadar devam etmiştir. Mümtazlar arasında kurmay ihtiyacını karşılamak üzere sonradan kurmaylıkları onananlar da olmuştur. Bu dönemde, Erkânıharp sınıfı öğrencileri, kurmay yüzbaşı olarak mezun olmuşlar ve iki yıl sonra da kıdemli yüzbaşılığa yükselmişlerdir.

Mustafa Kemal, 1902'de şimdi Askerî Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı olarak faaliyet gösteren Harbiye'deki Erkân-ı Harbiye Mektebine 1902'de başlamıştır. Mustafa Kemal Harp Akademisindeki ilk yılını 1922'de yayınlanan anılarında şöyle anlatmıştır: "Erkânıharp sınıflarına geçtik. Mutad olan derslere çok iyi çalışıyordum. Bunların fevkinde olarak bende ve bazı arkadaşlarda yeni fikirler peyda oldu. Memleketin idaresinde ve siyasetinde fenalıklar olduğunu keşfetmeye başladık..."

Kara Harp Okulu Arşivindeki, elle yazılmış (matbu olmayan) 16 No.lu numara defterine göre ATATÜRK'ün Harp Akademisinde okuduğu dersleri, notları ve buradaki ders başarısı şu şekildedir:

Mustafa Kemal, Akademi birinci sınıfta, toplam 580 olan ders notlarından 479 not almış ve başarı sırası 8 olmuştur. İkinci sınıfında ise, toplam 480 puan alarak 6"ncı sırada yer almıştır.

Mustafa Kemal kurmay yüzbaşı olarak yeminini 08 Teşrinievvel 1320 (Hicrî 11 Şaban 1322, Miladi 21 Ekim 1904) Cuma günü etmiştir. Mustafa Kemal 29 Kanunuevvel 1320 yani 11 Ocak 1905 Çarşamba günü "Erkânıharbiye yüzbaşılığı ile mektepten neşet ederek sunuf-u selasede bölük idare ve kumanda etmek üzere atik 5'inci Orduya memur buyrulmuştur."

57'nci dönem Akademi mezunu toplam 37 kişidir. Bunların 13'ü kurmay, diğerleri de mümtaz olmuşlardır. Mevcut bilgi ve belgelere göre, Mustafa Kemal kurmay olarak Akademi bitiren 13 kişi arasında, 5'inci olmuştur. Dönemin birincisi Ali İhsan Sabis, ikincisi Asım Gündüz, üçüncüsü Ahmet Sedat Doğruer, dördüncüsü Ahmet Tevfik, altıncısı Mehmet Hayri Turhan, yedincisi Mustafa İzzet Yavuzer, sekizincisi Ali Seydi Uğur, dokuzuncusu Ali Fuat Cebesoy'dur. Diğer üç kurmay da sırasıyla şunlardır: Süleyman Şevket Demirhan, Kemal Ohri, M. Şevki (kurmaylığı geri alınmıştır).

Akademide Mustafa Kemal'i derinden etkileyen öğretmenleri vardı. Bu öğretmenleri: Topçu Feriki (Tümgeneral) Ahmet Muhtar (Eski Osmanlı Seferleri Tarihi), Kurmay Binbaşı Refik Bey (Napolyon Vesair Savaşlar), Kurmay Yarbay Nuri Bey (Tabiye), Pertev Paşa (Demirhan), (kurmay görevleriyle 1866 ve 1871 Prusya-Avusturya, Prusya-Fransa savaşları), Kurmay Albay Hasan Rıza Bey (Pertev Demirhan'dan sonra), Kurmay Albay Zeki Bey, Kurmay Yarbay Fevzi Bey idi.

Sınıf arkadaşı Ali Fuat Cebesoy, Mustafa Kemal'in öğretmenlerinden Nuri Bey ile ilişkileri konusunda şunları anlatmaktadır: "Mustafa Kemal ve ben yeni öğretmenlerimiz içinde en çok Trabzonlu Nuri Bey'i sayıyor ve takdir ediyorduk. Nuri Bey gerçekten geniş kültürlü, çağına göre aydın düşünceli, stratejide üstat sayılan bir kurmay yarbaydı. Tabiye okutuyordu. Aradaki uzaklığı korumakla beraber öğrencilerine karşı içten ve ağabeyce davranıyordu. Yalnız ders vermekle yetinmiyor, genç kurmay adaylarının çeşitli sorularını da yanıtlamaktan zevk duyuyordu.

„Bir erkânıharp zabiti, askerlik dışında kalan bilgilerle de donanmış olmalıdır. Yarın hepiniz birer kumandan olacak, sorumluluk yükleneceksiniz." diyordu." Nuri Bey, Birinci Dünya Savaşı seferberliğinde kolordu kumandanı olmuş, fakat savaşa girmeden önce bir kaza sonucunda ölmüştür.

"Şimdi, Mustafa Kemal'in hayatında etkisi olan bir olaydan söz etmek istiyorum.

Yarbay Nuri Bey, bir gün Tabiye dersinde gerilladan genişçe bir şekilde söz etti. „Gerilla nedir, ne değildir?" konusu üzerinde uzun uzun durdu. Açıklamada bulundu ve bir ara: „Arkadaşlar," dedi „Gerilla olmak ne kadar güçse, onu bastırmak da o oranda güçtür."

Arkadaşlar, kendisinden birkaç örnek vermesini rica ettiler. Mustafa Kemal ise konunun daha iyi anlaşılabilmesi için, olayın ülkenin herhangi bir yerinde olmuş gibi açıklanmasının mümkün olup olmayacağını sordu. Onu arkadaşım Tevfik Selanik de destekledi. Bunun üzerine Nuri Bey „Öyle ise, Boğaz'a ait haritalarınızı açın." emrini verdi.

Dersten sonra Mustafa Kemal, Nuri Bey'in arkasından gitti:

„Efendim bu söylediğiniz gerilla gerçek olabilir, değil mi?" Nuri Bey kendine özgü olan ve her zaman kullandığı 'nev'ima' sözcüğünü de ekleyerek:

„Olabilir," dedi. „Fakat artık bu kadarı yeterli."

Bu olaydan Mustafa Kemal çok söz etmiştir. Sayın Profesör Afet İnan, kendisinden dinleyerek edebî bir üslûpla kaleme almıştır. Benim bu yazdıklarım, yalnızca belleğimde kalan keskin çizgilerdir.

Mustafa Kemal, bu Tabiye dersinin ilk uygulama alanını Trablusgarp Savaşları'nda buldu. Bana Tobruk'tan yolladığı bir mektupta, Kurmay Yarbay Nuri Bey'in gerilla metotlarını başarıyla uyguladığını yazıyordu."

Gerek kendisinin, gerekse arkadaşlarının anılarından öğrendiğimize göre Mustafa Kemal Akademiye kültürel çalışmalara da çok önem vermiştir. Gazete çıkarma işini Harbiyeden daha düzenli bir şekilde yürütmüş, kürsüden konferans niteliğinde konuşmalar yapmış ve bunların metinlerini arkadaşlarına dağıtmıştır.

Mustafa Kemal, 26 Haziran 1902 Perşembe günü Kuzguncuk'ta Ali Fuat Cebesoy'un babası İsmail Fazıl Paşa'nın Kuzguncuk'taki köşkünde misafir edilmiştir. O gece orada kalmış, ertesi 27 Haziran Cuma günü köşke gelen Osman Nizami Paşa ile tanışırılmıştır. Osman Nizami Fransızca ve Almancayı -edebiyatı dâhil- ana dili gibi bilmekte, İngilizceyi de yanlışsız konuşabilmektedir. O gün tanışıp görüşmüşlerdir. Osman Nizami Paşa, II. Abdülhamit'in baskı rejimini yumuşatacağına dair hiçbir belirti olmadığına işaret ettikten sonra şöyle demiştir:

"İstibdat idaresi, bir gün elbette yıkılacaktır. Fakat onun yerine Batılı manada bir idare gelip memleketi her bakımdan acaba kalkındırarak mıdır? Ben buna inanmıyorum."

Mustafa Kemal, Nizami Paşa'nın Abdülhamit'in adamlarından biri olabileceğinden kuşkulandırmıştır. Bu olasılığa karşı yine de düşüncelerini cesaretle söylemiştir:

"Paşa Hazretleri! Garplı manadaki idareler de zamanla gelişmişlerdir. Bugün uyur gibi görünen milletimizin çok kabiliyeti ve cevheri vardır. Fakat bir inkılap vukuunda bugün iş başında olanlar yerlerini muhafaza etmeye kalkarlarsa o vakit buyurduğunuz kabul etmek lazım getir. Yeni nesiller içerisinde her hususta itimada layık insanlar çıkacaktır."

Osman Nizami Paşa susmuş, olumlu ya da olumsuz hiçbir cevap vermemiş; aynı günün akşamı ayrılmak üzere veda eden Mustafa Kemal'e şunları söylemiştir:

"Mustafa Kemal efendi oğlum, sen, bizler gibi yalnız Erkânıharp zabiti olarak normal bir hayata atılmayacaksın. Keskin zekân ve yüksek kabiliyetin memleketin geleceği üzerinde müessir olacaktır. Bu sözlerimi bir kompliman olarak alma. Sende, memleketin başına gelen büyük adamların daha gençliklerinde gösterdikleri müstesna kabiliyet ve zekâ emareleri görmekteyim. İnşallah yanılmamış olurum."

Osman Nizami Paşa yanılmamıştır. Çünkü Mustafa Kemal, gençlik çağlarından beri geleceğin ATATÜRK'ünden belirtiler ve ışıklar vermiştir.

Kaynaklar

- AYDEMİR, Şevket Süreyya; Tek Adam, Mustafa Kemal'in Hayatı, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1969.
- AKGÜL, Suat-GÜLER, Ali; ATATÜRK ve Eğitim, KHO Matbaası, Ankara, 1999.
- AKGÜL, Suat-GÜLER, Ali; Türk Tarihinde Harbiye, KHO Matbaası, Ankara, 1999.
- CEBESOY, Ali Fuat; Sınıf Arkadaşım, Okul ve Genç Subaylık Hatıraları, İnkılap ve Aka Kitapevleri, İstanbul, 1981.
- GÜNDÜZ, Asım; Hatıralarım, Yay.Haz.İhsan Ilgar, Kervan Yayınevi, İstanbul, 1973.
- GÜLER, Ali; Manastır Askerî Lisesi ve Mustafa Kemal ATATÜRK'ün Askerî Lise Öğrenimi, KHO Matbaası, Ankara, 1999.
- KOCATÜRK, Utkan; Doğumundan Ölümüne Kadar Kaynakçalı ATATÜRK Günlüğü, ATATÜRK Araştırma Merkezi, Ankara, 2007.
- TURAN, Şerafettin; Kendine Özgü Bir Yaşam ve Kişilik Olarak Mustafa Kemal ATATÜRK, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2004.
- UNAT, Faik Reşit; ATATÜRK'ün Öğrenim Hayatı ve Yetiştigi Devrin Millî Eğitim Sistemi, TTK ATATÜRK Konferansları, C.I, Ankara, 1964.
- ŞAPOLYO, Enver Behnan; Kemal ATATÜRK ve Millî Mücadele Tarihi, Rafet Zaimler Yayınevi, İstanbul, 1958.
- YALMAN, Ahmet Emin; Büyük Millet Meclisi Reisi Müşir Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin Tarihçe-yi Hayatı, Vakit Gazetesi, 10 Ocak 1922.